

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»**

ПАНЧЕНКО АННА ОЛЕКСАНДРІВНА

УДК 349.3:364.3

**НЕДЕРЖАВНЕ СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ЯК ФОРМА СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ**

Спеціальність 12.00.05 – трудове право; право соціального забезпечення

РЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора юридичних наук

Одеса – 2025

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі трудового права та права соціального забезпечення Національного університету «Одеська юридична академія» Міністерства освіти і науки України.

Опоненти:

доктор юридичних наук, професор
АНДРІЙВ Василь Михайлович,
Навчально-науковий інститут права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка,
професор кафедри трудового права та права
соціального забезпечення;

доктор юридичних наук, професор
БУРАК Володимир Ярославович,
Львівський національний університет
імені Івана Франка,
професор кафедри соціального права;

доктор юридичних наук, професор
СЕРЕДА Олена Григорівна,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
завідувачка кафедри трудового права

Захист відбудеться «__» _____ 2025 р. о ____ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.086.03 Національного університету «Одеська юридична академія» за адресою: 65009, м. Одеса, Фонтанська дорога, 23.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Національного університету «Одеська юридична академія» за адресою: 65009, м. Одеса, вул. Академічна, 2.

Учений секретар спеціалізованої вченої ради
Д 41.086.03

Катерина БОРИЧЕНКО

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Відповідно до Цілей сталого розвитку (2015-2030), представлених на Саміті ООН у вересні 2015 року, які були підтримані Указом Президента України від 30.09.2019 р. № 722/2019 та відтоді повинні бути враховані при формуванні державної політики, боротьба із бідністю, питання подолання нерівності, покращення рівня життя населення та розширення соціальної інфраструктури, гарантування доступності базових послуг для всіх і кожного, забезпечення можливостей для самореалізації в умовах безпеки – пріоритет усього міжнародного співтовариства, частиною якого є Україна.

Кризові соціально-економічні явища, які відбуваються у сучасному українському суспільстві в особливі періоди його розвитку, зокрема, під час пандемії COVID-19 та дії воєнного стану, призводять до складних наслідків: зменшення обсягів фінансування соціальної сфери; зниження загального рівня життя та негативні демографічні перетворення всередині суспільства; збільшення кола соціальних ризиків та ін. За таких умов держава не завжди залишається спроможною здійснювати соціальний захист на необхідному рівні, що зумовлює необхідність пошуку якщо не альтернативних, то додаткових можливостей у цій сфері.

У багатьох країнах світу саме за рахунок недержавного соціального забезпечення ефективно доповнюється той обсяг забезпечення, який надається населенню в рамках державної підтримки.

Крім того, в умовах воєнного стану відбувається суттєве піднесення окремих видів недержавного соціального забезпечення, передусім – благодійності у формі волонтерської діяльності, гуманітарної допомоги, донорства тощо, що стало дійсно вагомим інструментом соціального захисту. Тому на сучасному етапі розвитку України недержавне соціальне забезпечення потребує особливої уваги.

Розвиток галузевої науки у сфері недержавного соціального забезпечення, вдосконалення його правового забезпечення в частині адаптації до міжнародних стандартів та позитивного законодавчого досвіду окремих зарубіжних країн, вдосконалення правозастосовної практики у цій сфері мають не лише теоретичне, а й практичне значення.

Теоретичні та практичні аспекти недержавного соціального забезпечення досліджуються у працях відомих науковців, зокрема: В.М. Андріїва, С.В. Богославця, Н.Б. Болотіної, К.В. Бориченко, М.В. Бородкіна, М.Д. Бойка, В.Я. Бурака, С.В. Вишновецької, Т.З. Гарасиміва, О.О. Гірник, О.В. Гоц-Яковлевої, О.П. Денегі, В.В. Жернакова, І.П. Жигалкіна, М.І. Іншина,

А.А. Казанчана, М.М. Клемпарського, В.Л. Костюка, І.О. Кравченка, Є.В. Краснова, О.І. Кульчицької, К.В. Куцовола, В.М. Литвиненко, О.О. Лященко, С.В. Новосельської, Р.П. Підлипної, П.Д. Пилипенка, О.М. Потопахіної, С.М. Прилипко, В.А. Рудик, І.В. Рудкевич, С.М. Сивак, С.М. Синчук, І.М. Сироти, О.Г. Середи, Н.М. Стаховської, Б.І. Сташківа, Б.С. Стичинського, В.С. Тарасенко, Г.В. Татаренко, Р.М. Тимофіїва, О.В. Тищенко, Н.М. Хуторян, Г.М. Шовкопляс, М.М. Шумила, Л.П. Шумної, Г.І. Чанишевої, Г.О. Яковлевої, О.М. Ярошенка та ін.

Окремі питання недержавного соціального забезпечення досліджені у таких дисертаціях: С.В. Богославець «Недержавне пенсійне забезпечення як один із напрямів реалізації соціальної функції держави» (2009 р.); Г.В. Татаренко «Договірне регулювання пенсійного забезпечення в Україні» (2009 р.); І.О. Кравченко «Недержавне пенсійне забезпечення в Україні» (2012 р.); С.М. Синчук «Теорія правовідносин соціального забезпечення» (2015 р.); М.М. Шумило «Правовідносини у сфері пенсійного забезпечення в Україні» (2016 р.); Р.М. Тимофіїв «Роботодавець як суб'єкт соціального захисту працівників» (2019 р.); Г.О. Яковлева «Суб'єкти права соціального забезпечення» (2019 р.) та ін.

Водночас, незважаючи на те, що проблемам недержавного соціального забезпечення була присвячена низка праць вітчизняних науковців, на сьогодні все ще не було вироблено єдиного підходу до розуміння поняття недержавного соціального забезпечення, його місця у сучасній системі соціального захисту України, залишаються не визначеними його види. Не вистачає досліджень, присвячених праву на недержавне соціальне забезпечення та правовідносинам, у яких воно реалізується. До теперішнього часу у вітчизняній науці відсутнє цілісне системне дослідження теоретичних та практичних питань недержавного соціального забезпечення як форми соціального захисту. Зазначене свідчить про необхідність проведення комплексного дослідження недержавного соціального забезпечення як форми соціального захисту населення з урахуванням умов воєнного стану, розширення кола соціальних ризиків, що обґрунтовує значущість та актуальність обраної теми.

Таким чином, вибір теми дисертації зумовлений необхідністю розвитку науки права соціального забезпечення в частині недержавного соціального забезпечення, вдосконалення чинного законодавства України в цій сфері з урахуванням міжнародних стандартів та практики його застосування.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертація виконана у межах виконання плану науково-дослідної роботи кафедри трудового права та права соціального забезпечення

«Функціонування трудового права та права соціального забезпечення в умовах інтеграційного розвитку України» на 2016-2020 роки як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Стратегія інтеграційного розвитку України: правовий та культурний вимір» (державний реєстраційний номер 0116U001842), а також науково-дослідної роботи кафедри «Проблеми забезпечення трудових та інших соціальних прав у людиноцентристському вимірі в цифрову еру» на 2021-2025 як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Правове та соціальне життя України у людиноцентристському вимірі в цифрову еру» (державний реєстраційний номер 0122U000266).

Тема дисертації затверджена на засіданні Вченої ради Національного університету «Одеська юридична академія» 30 червня 2025 року (протокол № 9).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є розвиток теорії права соціального забезпечення щодо недержавного соціального забезпечення як форми соціального захисту та внесення пропозицій і рекомендацій щодо вдосконалення законодавства України в цій сфері.

Для досягнення мети в дисертації роботі вирішувалися такі завдання:

сформулювати поняття права на недержавне соціальне забезпечення та визначити його юридичні ознаки;

охарактеризувати становлення та розвиток законодавства України про недержавне соціальне забезпечення;

розкрити поняття та види недержавного соціального забезпечення;

охарактеризувати принципи недержавного соціального забезпечення;

визначити поняття та юридичні властивості правовідносин із недержавного соціального забезпечення;

охарактеризувати структуру правовідносин із недержавного соціального забезпечення;

виокремити суб'єктів правовідносин із недержавного соціального забезпечення та розглянути їх правовий статус;

розглянути підстави виникнення, зміни та припинення правовідносин із недержавного соціального забезпечення;

охарактеризувати недержавне пенсійне забезпечення як вид недержавного соціального забезпечення;

висвітлити благодійну діяльність як вид недержавного соціального забезпечення;

розглянути недержавні соціальні послуги як вид недержавного соціального забезпечення;

визначити та розглянути інші види недержавного соціального забезпечення;

сформулювати пропозиції щодо вдосконалення законодавства України в частині недержавного соціального забезпечення з урахуванням міжнародних стандартів та позитивного законодавчого досвіду окремих зарубіжних країн.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у сфері соціального захисту.

Предметом дослідження є недержавне соціальне забезпечення як форма соціального захисту.

Методи дослідження. Відповідно до поставленої мети і завдань у дослідженні використано загальнонаукові та спеціальні юридичні методи наукового пізнання, а саме історико-правовий, порівняльно-правовий, формально-логічний, системно-структурний, діалектичний та ін.

За допомогою діалектичного методу було досліджено проблеми правового регулювання недержавного соціального забезпечення у їх взаємозв'язку (п.п. 1.2, 3.1, 3.2, 3.3, 3.4). Застосування історико-правового методу дозволило проаналізувати становлення та розвиток законодавства про недержавне соціальне забезпечення (підрозділ 1.2). Порівняльно-правовий метод застосовано для з'ясування співвідношення понять: «соціальний захист», «соціальне забезпечення» та «недержавне соціальне забезпечення», «вид недержавного соціального забезпечення» та «вид соціального захисту», «правовідносини із недержавного соціального забезпечення» та «правовідносини у сфері недержавного соціального забезпечення» тощо (п.п. 1.1, 1.3, 2.1), стану правового регулювання окремих видів недержавного соціального забезпечення за законодавством України та окремих зарубіжних країн (п.п. 3.1, 3.2, 3.3, 3.4). Формально-логічний метод застосовувався для узагальнення доктринальних підходів до розуміння поняття права на недержавне соціальне забезпечення, недержавного соціального забезпечення як форми соціального захисту, правовідносин із недержавного соціального забезпечення, благодійної діяльності тощо (розділи 1, 2, 3). Системно-структурний метод використовувався при аналізі структури та суб'єктного складу правовідносин із недержавного соціального забезпечення, особливостей їх виникнення, зміни та припинення (п.п. 2.1, 2.2, 2.3). Метод теоретико-правового моделювання застосовувався для формулювання пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства у досліджуваній сфері (розділи 1, 2, 3). Зазначені методи були використані комплексно, у їх взаємозв'язку.

Нормативну основу дослідження склали: Конституція України, міжнародно-правові акти, ратифіковані Верховною Радою України, акти чинного законодавства України та законодавства деяких зарубіжних країн.

Теоретичною основою дисертації є праці вітчизняних і зарубіжних учених у сфері загальної теорії права, права соціального забезпечення, цивільного, адміністративного права та інших галузей системи права України.

Емпіричну базу дисертації становлять рішення Конституційного Суду України, рішення судів загальної юрисдикції, акти соціального діалогу, матеріали діяльності недержавних пенсійних фондів, благодійних організацій, надавачів соціальних послуг недержавного сектору, соціальних підприємств.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація є першим в українській науці права соціального забезпечення спеціальним комплексним дослідженням теоретичних та практичних проблем недержавного соціального забезпечення як форми соціального захисту.

У дисертації отримано такі результати, що мають наукову новизну:

вперше:

сформульовано визначення поняття права на недержавне соціальне забезпечення як міри можливої поведінки особи, що забезпечується юридичними обов'язками інших осіб у наданні матеріальної допомоги, соціального обслуговування та інших видів підтримки з метою профілактики, подолання або зниження ступеня негативного впливу соціальних ризиків, що здійснюються за рахунок недержавних джерел фінансування суб'єктами недержавного сектору;

встановлено, що зміст права на недержавне соціальне забезпечення окрім правомочностей, включає в себе: 1) інституційну; 2) процедурну складові;

виокремлено етапи становлення та розвитку законодавства про недержавне соціальне забезпечення: перший етап – дохристиянський (до 988 р.); другий етап (кінець X ст. – початок XVIII ст.); третій етап (початок XVIII-XIX ст.); четвертий етап (XIX – початок XX ст.); п'ятий етап (1917 – 1996 р.р.); шостий етап (1996 р. по теперішній час);

обґрунтовано доцільність прийняття спеціального Закону України «Про недержавне соціальне забезпечення» та запропоновано його орієнтовну структуру: Розділ I «Загальні положення», Розділ II «Система недержавного соціального забезпечення», Розділ III «Порядок надання окремих видів недержавного соціального забезпечення», Розділ IV «Організація та фінансування недержавного соціального забезпечення», Розділ V «Відповідальність за порушення вимог законодавства про недержавне соціальне забезпечення», Розділ VI «Міжнародне співробітництво», Розділ VII «Прикінцеві положення»;

визначено поняття недержавного соціального забезпечення у декількох значеннях: 1) як організаційно-правова форма соціального захисту населення;

2) як правовий інститут у системі права соціального забезпечення; 3) як діяльність зобов'язаних суб'єктів недержавного сектору;

аргументовано виокремлення недержавного соціального забезпечення як самостійної організаційно-правової форми соціального захисту через визначення особливостей таких критеріїв розмежування організаційно-правових форм, як: 1) своєрідне джерело фінансування; 2) особливі види і обсяги забезпечення, умови їх надання; 3) особливе коло суб'єктів відповідних правовідносин; 4) особливі соціальні ризики, на профілактику, подолання або зниження ступеня негативного впливу яких спрямована підтримка недержавних суб'єктів;

визначено співвідношення понять «вид соціального захисту» та «вид недержавного соціального забезпечення» із доведенням того, що вид соціального захисту становить матеріальне чи нематеріальне благо, яке надається в рамках відповідної організаційно-правової форми соціального захисту з метою профілактики, подолання або зниження ступеня негативного впливу соціального ризику, в той час, як під видом недержавного соціального забезпечення доцільно розуміти напрям, окремий аспект його здійснення, в рамках якого особа, яка зіштовхнулася з тим чи іншим соціальним ризиком або потребує профілактики його настання, та вимагає підтримки, забезпечується грошовими виплатами, соціальними послугами, натуральною допомогою та деякими іншими видами соціального захисту;

на підставі аналізу чинного законодавства та з урахуванням правозастосовної практики недержавного соціального забезпечення доведено існування таких його видів: 1) недержавне пенсійне забезпечення; 2) благодійна діяльність; 3) недержавні соціальні послуги; 4) інші види, які не є в чистому вигляді недержавними, але можуть бути такими за певних умов;

обґрунтовано доцільність виділення такого принципу недержавного соціального забезпечення, як принцип позитивної правової відповідальності за рівень життя, який полягає в усвідомленні необхідності брати участь у недержавному пенсійному забезпеченні, благодійній діяльності, наданні недержавних соціальних послуг тощо та відмові від патерналістських настанов, що полягають у перекладанні обов'язків за свій добробут на державу;

запропоновано доповнити Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» статтею з переліком таких принципів благодійної діяльності, як: 1) законність; 2) демократизм; 3) відкритість та прозорість; 4) неприбутковість і безоплатність; 5) цільове використання ресурсів; 6) відносна самостійність та незалежність; 7) свобода об'єднань; 8) добровільність; 9) систематичність; 10) доцільність; 11) підконтрольність;

сформульовано поняття правовідносин із недержавного соціального забезпечення як урегульованих нормами права суспільних відносин щодо надання грошових виплат, соціальних послуг, медичної допомоги, пільг особам, які зіштовхнулись із соціальними ризиками, з метою профілактики, подолання або зниження ступеня їх негативного впливу, що здійснюється суб'єктами недержавного сектору за рахунок відмінних від державних джерел фінансування;

встановлено, що в період дії воєнного стану відбувається розширення кола соціальних ризиків як підстав для недержавного соціального забезпечення, серед яких: пошкодження або втрата житла; проживання на тимчасово окупованих територіях; внутрішнє переміщення; перебування в полоні та інші;

доведено доцільність імплементації у національне законодавство зарубіжного досвіду щодо корпоративної волонтерської діяльності як колективної участі співробітників певної організації у волонтерських програмах (проєктах) і волонтерських акціях за підтримки своєї організації. Запропоновано виділити серед суб'єктів волонтерської діяльності нових осіб – координатора та організатора із закріпленням в Законі України «Про волонтерську діяльність» їх правових статусів;

вдосконалено:

доктринальні напрацювання щодо самостійності недержавного соціального забезпечення у сучасній системі соціального захисту України шляхом розширення кола його видів;

науковий підхід до доцільності включення відносин із недержавного пенсійного забезпечення до предмету права соціального забезпечення, а не цивільного права, передусім, через їх мету – зниження впливу соціального ризику, який закріплюється у пенсійному контракті як одному з видів соціально-забезпечувальних договорів;

наукове положення щодо необхідності посилення взаємодії між державним та недержавним секторами у сфері надання соціальних послуг в частині можливості запровадження інституту агентської діяльності (посередництва);

аргументацію доцільності виділення органів місцевого самоврядування як суб'єктів соціально-забезпечувальних правовідносин із розширенням їх ролі в умовах воєнного стану шляхом розробки та затвердження місцевих цільових програм, які фінансуються власним коштом або через залучення благодійників;

дістало подальшого розвитку:

наукове положення про комплексний характер права на соціальний захист в частині включення до його структури менш об'ємних за змістом прав щодо

здійснення окремих організаційно-правових форм соціального захисту, зокрема права на недержавне соціальне забезпечення;

теза про поступову зміну предмета права соціального забезпечення та поширення диспозитивних засад у його методі через розширення видів суспільних відносин, які його складають, та договірних засад їх регулювання;

твердження про зміну концепції соціального захисту в Україні, яка полягає у необхідності здійснювати забезпечення не лише для зниження негативного впливу соціального ризику чи його подолання, а й з метою профілактики його настання, що знаходить значних проявів, передусім, у рамках благодійної діяльності;

теза про поступове утвердження ідеї самостійної відповідальності за рівень життя та забезпеченості в контексті розбудови соціальної держави із поступовою відмовою від патерналістських настанов, що полягають у перекладанні обов'язку забезпечувати добробут на державу. Це відбувається, наприклад, шляхом добровільного приєднання до системи загальнообов'язкового державного соціального страхування для окремих категорії населення, участі у недержавному пенсійному забезпеченні, благодійній діяльності, наданні недержавних соціальних послуг тощо;

науковий підхід до поділу організаційно-правових форм соціального захисту в Україні на: загальнообов'язкове державне соціальне страхування, державну соціальну допомогу, спеціальний соціальний захист, додатковий соціальний захист та недержавне соціальне забезпечення із доведенням особливого значення останнього через розширення переліку його видів на сучасному етапі розвитку України та практики їх здійснення;

наукове положення про самостійний вид юридичних фактів – стани, із розширенням їх переліку для недержавного соціального забезпечення, серед яких: малозабезпеченість, бездомність, безпритульність, страховий стаж, спорідненість, перебування у шлюбі та інші;

науковий висновок про розширення ролі актів соціального діалогу у сфері соціального захисту найманих працівників шляхом доведення закріплення на їх рівні окремих видів соціального захисту в рамках недержавного соціального забезпечення: грошових виплат, медичної допомоги, пільг тощо.

наукові підходи до кодифікації соціально-забезпечувального законодавства в частині розробки та прийняття систематизованого нормативно-правового акту, спрямованого на регулювання недержавного соціального забезпечення як окремого інституту права соціального забезпечення;

науковий висновок про доцільність виділення договорів у праві соціального забезпечення: нормативних договорів (міжнародних договорів, актів соціального діалогу) та окремих індивідуальних договорів у частині

можливості закріплення на їх рівні видів соціального захисту в рамках недержавного соціального забезпечення;

положення щодо визнання сім'ї як суб'єкта правовідносин із недержавного соціального забезпечення як самостійного отримувача окремих видів соціального захисту;

наукове положення щодо соціально-забезпечувальної природи соціальних послуг, які надаються на основі договору представниками недержавного сектору, через поширення на суб'єктів, які їх надають, державних соціальних стандартів, незалежно від їх форми власності та виду господарювання.

Практичне значення одержаних результатів. Сформульовані в дисертації висновки та пропозиції можуть бути використані у:

науково-дослідній діяльності – для подальшого дослідження теоретичних та практичних питань недержавного соціального забезпечення (Акт про впровадження наукових розробок дисертаційного дослідження у навчальну та науково-дослідну діяльність Національного університету «Одеська юридична академія» від 25 липня 2025 року);

правотворчій діяльності – для підготовки проєктів законів про внесення змін до законодавства України з метою його удосконалення;

правозастосовній діяльності – для вдосконалення практики застосування чинного законодавства України щодо недержавного соціального забезпечення;

навчальному процесі – при викладанні курсів «Соціальне право», «Право соціального захисту», «Договори у сфері праці та соціального забезпечення», підготовці підручників, навчальних посібників, курсів лекцій, практикумів із зазначених дисциплін (Акт про впровадження наукових розробок дисертаційного дослідження у навчальну та науково-дослідну діяльність Національного університету «Одеська юридична академія» від 25 липня 2025 року).

Апробація результатів дослідження. Дисертацію виконано та обговорено на засіданні кафедри трудового права та права соціального забезпечення Національного університету «Одеська юридична академія», а також на засіданні Південного регіонального центру Національної академії правових наук України. Теоретичні висновки, сформульовані в дисертації, доповідалися та обговорювалися на таких наукових, науково-практичних конференціях, симпозіумах та засіданнях круглих столів: Міжнародній науково-практичній конференції «Соціально-економічні і правові підстави вдосконалення трудового законодавства на сучасному етапі» (м. Хмельницький, 21 жовтня 2016 р.); V Всеукраїнській науково-практичній конференції «Сфера дії трудового права та права соціального

забезпечення» (м. Харків, 28 жовтня 2016 р.); VIII Міжнародній науковій конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Правове забезпечення соціальної сфери» (м. Одеса, 8 квітня 2017 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Традиції та новації юридичної науки: минуле, сучасність, майбутнє» (м. Одеса, 19 травня 2017 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми соціального права в умовах євроінтеграції» (м. Одеса, 31 жовтня 2017 р.); VI Всеукраїнській науково-практичній конференції «Напрями розвитку науки трудового права та права соціального забезпечення» (м. Харків, 3 листопада 2017 р.); Всеукраїнській міжнародній науково-практичній конференції «Одеські юридичні читання» (м. Одеса, 10-11 листопада 2017 р.); VIII Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасна університетська правова освіта і наука» (м. Київ, 23 лютого 2018 р.); IX Міжнародній науковій конференції студентів, аспірантів та молодих учених «Правове забезпечення соціальної сфери» (м. Одеса, 8 квітня 2018 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Тенденції розвитку науки трудового права та права соціального забезпечення» (м. Київ, 20 квітня 2018 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку України в умовах європейської інтеграції» (м. Одеса, 18 травня 2018 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Правове життя сучасної України» (м. Одеса, 17 вересня 2018 р.); VIII Міжнародній науково-практичній конференції «Розвиток трудового права і права соціального забезпечення: теорія і практика» (м. Харків, 5 жовтня 2018 р.); International Multidisciplinary Conference «Science and technology of the present time: Priority development directions of Ukraine and Poland» (Wolomin, Poland, 19-20 of October, 2018); X Міжнародній науковій конференції студентів, аспірантів та молодих учених «Правове забезпечення соціальної сфери» (м. Одеса, 19 квітня 2019 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Правове життя сучасної України» (м. Одеса, 17 травня 2019 р.); X Міжнародній науково-практичній конференції до 70-ліття Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України (м. Київ, 30 жовтня 2019 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Правове забезпечення соціальної безпеки в умовах євроінтеграційних процесів» (м. Київ, 22 листопада 2019 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Правове життя сучасної України» (м. Одеса, 15 травня 2020 р.); XI Міжнародній науковій конференції студентів, аспірантів та молодих учених «Правове забезпечення соціальної сфери» (м. Одеса, 27 травня 2020 р.); X Міжнародній науково-практичній конференції «Юридичні гарантії забезпечення прав громадян на працю і соціальний захист» (м. Харків, 9 жовтня 2020 р.); Всеукраїнській дистанційній науково-практичній

конференції до 10-річчя створення однойменних кафедр «Аграрне, земельне, екологічне, трудове право та право соціального забезпечення: здобутки та перспективи розвитку в Україні» (м. Київ, 12 березня 2021 р.); XII Міжнародній науковій конференції «Правове забезпечення соціальної сфери» (м. Одеса, 21 квітня 2021 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Наука та суспільне життя України в епоху глобальних викликів людства у цифрову еру (з нагоди 30-річчя проголошення незалежності України та 25-річчя прийняття Конституції України)» (м. Одеса, 21 травня 2021 р.); IX Всеукраїнській науково-практичній конференції «Сучасний стан забезпечення трудових прав і прав у сфері соціального забезпечення та перспективи його поліпшення» (м. Харків, 4 червня 2021 р.); XI Міжнародній науково-практичній конференції «Основні напрямки захисту прав громадян України на працю та соціальний захист в умовах євроінтеграції» (м. Харків, 8 жовтня 2021 р.); Всеукраїнській науковій конференції молодих вчених «Українське суспільство в умовах воєнного стану: сучасні виклики та напрями розвитку» (м. Одеса, 3 червня 2022 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів XXI століття» (до 25-річчя Національного університету «Одеська юридична академія» та 175-річчя Одеської школи права) (м. Одеса, 17 червня 2022 р.); XII Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми захисту прав громадян України на працю та соціальний захист на шляху до Євроінтеграції» (м. Харків, 7 жовтня 2022 р.); III Міжнародній науково-практичній конференції «Правове забезпечення соціальної безпеки в умовах євроінтеграційних процесів» (м. Київ, 16 листопада 2022 р.); Всеукраїнській науковій конференції «Сталий розвиток суспільства та держави: сучасні виклики та напрями розвитку» (м. Одеса, 18 листопада 2022 р.); XIII Міжнародній науково-практичній конференції «Правове забезпечення соціальної сфери» (м. Одеса, 28 квітня 2023 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень» (м. Одеса, 19 травня 2023 р.); XIV Міжнародній науково-практичній конференції «Правова парадигма відновлення України: проблеми та перспективи» (м. Київ, 23 лютого 2024 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Європейські орієнтири розвитку України: науково-практичний вимір в умовах воєнних викликів» (м. Одеса, 26 квітня 2024 р.); XIV Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми трудового права та права соціального забезпечення» до 220-річчя Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (м. Харків,

11 жовтня 2024 р.); Всеукраїнській міждисциплінарній науково-практичній конференції «Проблеми реформування соціального законодавства в умовах воєнного стану та повоєнної відбудови» (м. Київ, 8 листопада 2024 р.); XV Міжнародній науково-практичній конференції «Правова система України: європейський вектор розвитку в умовах воєнного стану» (м. Київ, 21 лютого 2025 р).

Публікації. Основні положення, висновки та пропозиції, що містяться в дисертації, відображено у 21 науковій статті, з яких 17 статей опубліковано в наукових фахових виданнях, перелік яких затверджено МОН України, 1 – у зарубіжному періодичному виданні юридичного напрямку, 3 статті – у виданнях, включених до наукометричних баз Scopus та Web of Science Core Collection, а також у 38 тезах доповідей на наукових та науково-практичних конференціях та у 8 інших публікаціях, що додатково висвітлюють основний зміст дисертації.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, що містять одинадцять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (446 найменувань) і додатків. Повний обсяг дисертації становить 364 сторінки, з яких основний зміст – 294 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **Вступі** обґрунтовано вибір теми дисертації, визначено зв'язок дисертації з науковими програмами, планами, темами, грантами, мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження, охарактеризовано наукову новизну, практичне значення одержаних результатів, зазначено про апробацію результатів дослідження, публікації, структуру та обсяг дисертації.

Перший розділ «Теоретична та нормативна основи недержавного соціального забезпечення» складається з чотирьох підрозділів та присвячений визначенню поняття, юридичних ознак права на недержавне соціальне забезпечення, дослідженню становлення та розвитку законодавства України про недержавне соціальне забезпечення, формулюванню поняття та виокремленню видів та принципів недержавного соціального забезпечення.

У **підрозділі 1.1. «Право на недержавне соціальне забезпечення: поняття та юридичні ознаки»** визначено поняття та особливості права на недержавне соціальне забезпечення. Встановлено, що право на недержавне соціальне забезпечення є самостійним суб'єктивним правом, що характеризується своєрідними ознаками.

Здійснено характеристику права на недержавне соціальне забезпечення через його зміст, обсяг і межі.

Розкрито зміст права на недержавне соціальне забезпечення, який крім правомочностей складається з таких компонентів, як: 1) інституційний – існування необхідної системи суб'єктів, якими реалізується надання населенню окремих видів соціального захисту в рамках недержавного соціального забезпечення; 2) процедурний – наявність закріпленого законодавством механізму реалізації права на недержавне соціальне забезпечення.

Встановлено, що обсяг права на недержавне соціальне забезпечення виражається у кількісних показниках передбачених цим правом можливостей. Одиниці виміру залежать від виду соціального захисту, який надається.

Запропоновано межі права на недержавне соціальне забезпечення диференціювати на: юридичні та соціально-економічні.

У підрозділі 1.2. «Становлення та розвиток законодавства України про недержавне соціальне забезпечення» досліджено становлення та розвиток законодавства про недержавне соціальне забезпечення на території сучасної України (в межах кордонів 1991 р.) із поділом на відповідні етапи, виділено та розглянуто особливості кожного з цих етапів: перший етап – дохристиянський (до 988 р.); другий етап (кінець X ст. – початок XVIII ст.); третій етап (початок XVIII-XIX ст.); четвертий етап (XIX – початок XX ст.); п'ятий етап (1917 – 1996 рр.); шостий етап (1996 р. по теперішній час).

Особлива увага приділяється сучасному етапу, що характеризується подальшим розвитком законодавства про недержавне соціальне забезпечення. Цей період пов'язується із формуванням конституційних засад для розвитку недержавного соціального забезпечення, реформування пенсійної системи України – запровадженням недержавного пенсійного забезпечення, прийняттям спеціального закону у цій сфері, реформування системи соціальних послуг, а саме – посиленням договірних засад та збільшенням можливостей для розвитку недержавного сектору, розквітом благодійної діяльності у широкому діапазоні її форм. На цьому етапі формується сучасна нормативно-правова база з усіх видів недержавного соціального забезпечення.

Підтримано точку зору науковців щодо кодифікації соціально-забезпечувального законодавства шляхом розробки та прийняття систематизованих нормативно-правових актів, спрямованих на регулювання окремих інститутів права соціального забезпечення, яким є, з-поміж інших, недержавне соціальне забезпечення. Обґрунтована доцільність прийняття спеціального Закону України «Про недержавне соціальне забезпечення» та запропоновано його орієнтовну структуру.

У підрозділі 1.3. «Поняття та види недержавного соціального забезпечення» визначено поняття «недержавне соціальне забезпечення» у декількох значеннях: 1) як організаційно-правова форма соціального захисту населення; 2) як правовий інститут у системі права соціального забезпечення; 3) як діяльність зобов'язаних суб'єктів недержавного сектору. З'ясовано співвідношення таких понять, як «соціальний захист» і «соціальне забезпечення», «вид соціального захисту» та «вид недержавного соціального забезпечення», з'ясовано місце недержавного соціального забезпечення у сучасній системі соціального захисту України та перелік його видів.

Встановлено, що вид соціального захисту становить матеріальне чи нематеріальне благо, яке надається в рамках відповідної організаційно-правової форми соціального захисту з метою профілактики, подолання або зниження ступеня негативного впливу соціального ризику. Своєю чергою, під видом недержавного соціального забезпечення доцільно розуміти напрям його здійснення, в рамках якого особа, яка зіштовхнулася з тим чи іншим соціальним ризиком або потребує профілактики його настання, забезпечується грошовими виплатами, соціальними послугами, натуральною допомогою та деякими іншими видами соціального захисту.

На підставі аналізу чинного законодавства та з урахуванням правозастосовної практики недержавного соціального забезпечення виокремлено такі його види, як: 1) недержавне пенсійне забезпечення; 2) благодійна діяльність; 3) недержавні соціальні послуги; 4) інші види, які не є в чистому вигляді недержавними, але можуть бути такими за певних умов.

У підрозділі 1.4. «Принципи недержавного соціального забезпечення» на підставі опрацювання доктринальних досліджень та законодавства України запропоновано класифікацію принципів недержавного соціального забезпечення із поділом їх на: загальні – властиві соціальному захисту в цілому; внутрішньогалузеві – притаманні недержавному соціальному забезпеченню як окремому правовому інституту; спеціальні – властиві окремим видам недержавного соціального забезпечення.

Виокремлено принципи, притаманні недержавному соціальному забезпеченню як окремому правовому інституту: добровільність; принцип позитивної правової відповідальності за рівень життя; принцип недержавного фінансування; принцип забезпечення дотримання державних соціальних стандартів.

Значну увагу приділено принципу позитивної правової відповідальності за рівень життя, який полягає в усвідомленні особою необхідності брати участь у недержавному пенсійному забезпеченні, благодійній діяльності,

наданні недержавних соціальних послуг тощо та відмові від патерналістських настанов, що полягають у перекладанні обов'язків за свій добробут на державу.

Обґрунтовано доцільність закріплення на законодавчому рівні принципів недержавного соціального забезпечення.

Другий розділ «Правовідносини із недержавного соціального забезпечення» складається з трьох підрозділів та присвячений дослідженню поняття, юридичних властивостей та структури правовідносин із недержавного соціального забезпечення, підстав їх виникнення, зміни та припинення, суб'єктів відповідних правовідносин.

У підрозділі 2.1. «Поняття, юридичні властивості та структура правовідносин із недержавного соціального забезпечення» визначено поняття правовідносин із недержавного соціального забезпечення, виділено та охарактеризовано їх юридичні властивості.

Особлива увага приділена визначенню співвідношення між правовідносинами у сфері недержавного соціального забезпечення та правовідносинами із недержавного соціального забезпечення із доведенням того, що вони є цілим та частиною.

На основі опрацювання доктринальних досліджень та законодавства України зроблений висновок про те, що відносини із надання окремих видів соціального захисту в рамках недержавного соціального забезпечення є відносинами, що складають предмет права соціального забезпечення.

Запропоновано виділяти структуру правовідносин із недержавного соціального забезпечення, ґрунтуючись на окремому виді недержавного соціального забезпечення. Встановлено відмінності між об'єктом, суб'єктами та змістом правовідносин із недержавного соціального забезпечення, залежно від окремого виду недержавного соціального забезпечення.

У підрозділі 2.2. «Підстави виникнення, зміни та припинення правовідносин із недержавного соціального забезпечення» досліджуються юридичні факти, які впливають на динаміку правовідносин із недержавного соціального забезпечення.

Для виникнення правовідносин із недержавного соціального забезпечення необхідною є наявність фактичного складу: соціального ризику; волевиявлення управомоченої особи; рішення компетентного суб'єкту.

На підставі опрацювання спеціальної літератури, законодавства та правозастосовної практики, зроблено висновок про те, що соціальні ризики у сфері недержавного соціального забезпечення можуть бути закріплені в актах централізованого, муніципального, локального рівня (у колективному або індивідуальному договорі).

Доведено існування самостійного виду юридичних фактів – станів, із розширенням їх переліку для недержавного соціального забезпечення, серед яких: малозабезпеченість, бездомність, безпритульність, страховий стаж, спорідненість, перебування у шлюбі та інші.

Особлива увага приділяється договору як юридичному факту. Підтримується позиція вчених про розширення договірних засад регулювання галузевих відносин на сучасному етапі розвитку права соціального забезпечення.

З'ясовано, що припинення правовідносин із недержавного соціального забезпечення відбувається за наявності відповідного фактичного складу.

У **підрозділі 2.3. «Суб'єкти правовідносин із недержавного соціального забезпечення»** на підставі аналізу доктринальних напрацювань, законодавства України та матеріалів практики надано характеристику правовому статусу суб'єктів-надавачів, суб'єктів-отримувачів та суб'єктів, які сприяють наданню окремих видів соціального захисту в рамках недержавного соціального забезпечення. Доведено, що для деяких видів недержавного соціального забезпечення виділення суб'єктів останніх двох груп є умовним.

Визначено коло суб'єктів-надавачів недержавного соціального забезпечення, серед яких недержавні пенсійні фонди, громадські об'єднання (благодійні, волонтерські організації тощо), релігійні організації, органи місцевого самоврядування, заклади соціального захисту приватної та комунальної форм власності, приватні підприємства та роботодавці-фізичні особи (у тому числі – особи, які займаються підприємницькою діяльністю), окремі фізичні особи.

Особлива увага приділена дослідженню категорії «вразливі групи населення». Встановлено, що вона має оціночний характер. Характеристики вразливості визначаються по-різному ученими-представниками різних галузей знань. Доведено, що у праві соціального забезпечення вразливість доцільно розуміти як можливість потрапляння у складні життєві обставини через вплив соціального ризику (ризиків). Запропоновано розширити на законодавчому рівні перелік чинників, які можуть спричиняти «вразливість».

Окремо досліджено коло колективних суб'єктів правовідносин із недержавного соціального забезпечення. Доведено, що в сучасних умовах сім'я може виступати таким колективним суб'єктом-отримувачем окремих видів соціального захисту в рамках недержавного соціального забезпечення.

Третій розділ «Види недержавного соціального забезпечення» складається з чотирьох підрозділів, присвячених дослідженню правового забезпечення таких видів недержавного соціального забезпечення, як

недержавне пенсійне забезпечення, благодійна діяльність, недержавні соціальні послуги та деякі інші види недержавного соціального забезпечення.

У **підрозділі 3.1. «Недержавне пенсійне забезпечення»** охарактеризовано недержавне пенсійне забезпечення як вид недержавного соціального забезпечення, метою якого є мінімізація впливу такого соціального ризику, як зниження працездатності, зумовлене досягненням віку.

Проаналізовано правозастосовну практику на прикладі діяльності окремих недержавних пенсійних фондів, які функціонують в Україні. Встановлено, що найбільшого поширення набувають корпоративні та професійні пенсійні фонди, у більшості пенсійних схем передбачається виплата пенсії на визначений строк або одноразової пенсійної виплати.

На основі опрацювання чинного законодавства та змісту різних пенсійних схем зроблено висновок про необхідність закріплення на рівні законодавства терміну «критичний стан здоров'я», який має оціночний характер. Запропоновано розуміти під ним стан здоров'я, який безпосередньо загрожує життю людини та вимагає негайного медичного впливу з проведенням реабілітаційних заходів або систематичної терапії для підтримання життєдіяльності.

Окрема увага приділена дослідженню позитивного досвіду функціонування недержавного пенсійного забезпечення в зарубіжних країнах (Австрія, Італія, Нідерланди, Німеччина, США, Франція, Хорватія, Швейцарія, Чехія та ін.)

У **підрозділі 3.2. «Благодійна діяльність: поняття, форми та види»** визначено авторське поняття «благодійна діяльність», розглянуто наукові підходи до виокремлення форм та видів благодійної діяльності, розмежовано ці категорій.

Особливу увагу приділено окремим формам благодійної діяльності: волонтерській діяльності, гуманітарній допомозі, донорству та трансплантаційній діяльності, меценатству, миротворчій діяльності та місіонерству.

Запропоновано шляхи вдосконалення чинного законодавства у сфері благодійної діяльності та окремих її форм.

У **підрозділі 3.3. «Недержавні соціальні послуги»** встановлено соціально-забезпечувальну природу соціальних послуг, які надаються на основі договору представниками недержавного сектору.

Досліджено співвідношення недержавних соціальних послуг із благодійною діяльністю та соціальним забезпеченням за рахунок роботодавця. Встановлено, що це три окремих види недержавного соціального забезпечення.

На підставі опрацювання позитивної практики взаємодії між державою та суб'єктами недержавного сектору в процесі надання соціальних послуг, що існує в окремих зарубіжних країнах, зроблено висновок про необхідність посилення такого партнерства в Україні, яке на сьогодні ще не набуло достатнього розвитку. Обґрунтовано, що сприятиме цьому запровадження інституту агентської діяльності (посередництва) – залучення на договірній основі у процес надання соціальної послуги третьої сторони.

Значну увагу приділено розвитку системи соціальних послуг в умовах цифрових трансформації.

Визначено співвідношення понять «заявник», «отримувач соціальної послуги», «клієнт соціальної служби».

У **підрозділі 3.4. «Інші види недержавного соціального забезпечення»** досліджено здійснення соціального забезпечення за рахунок роботодавця, соціального підприємництва та соціального забезпечення органами місцевого самоврядування на предмет можливості визначення їх як окремих видів недержавного соціального забезпечення.

З'ясовано, що соціально-забезпечувальні обов'язки роботодавця можуть закріплюватися на рівні законодавства, колективного чи індивідуального договору або встановлюватись ним самостійно.

Доведено, що соціальне підприємництво, крім інших соціально-орієнтованих цілей, має за мету профілактику настання соціальних ризиків, зниження чи подолання їх негативного впливу, шляхом участі у благодійній діяльності, зокрема меценатстві, сприяння у працевлаштуванні менш конкурентних на ринку праці категорій осіб, створення можливостей для професійної реабілітації тощо.

Досліджено практику функціонування окремих національних та зарубіжних соціальних підприємств та встановлено соціально-забезпечувальну складову у їх діяльності.

Встановлено посилення ролі органів місцевого самоврядування як суб'єктів соціально-забезпечувальних правовідносин в умовах воєнного стану. На основі правозастосовної практики аргументовано можливість закріплення на рівні місцевих цільових програм, які фінансуються власним коштом або через залучення благодійників, підвищених розмірів окремих видів соціального захисту, які передбачаються на загальнодержавному рівні, або нових для певної територіальної громади.

ВИСНОВКИ

У **Висновках** викладені найбільш вагомі наукові результати дисертаційного дослідження, до яких належать такі:

1. Право на недержавне соціальне забезпечення є мірою можливої поведінки особи, що забезпечується юридичними обов'язками інших осіб у наданні матеріальної допомоги, соціального обслуговування та інших видів підтримки з метою профілактики, подолання або зниження ступеня негативного впливу соціальних ризиків, що здійснюються за рахунок недержавних джерел фінансування суб'єктами недержавного сектору.

2. Право на недержавне соціальне забезпечення характеризується такими ознаками: виступає складовою права на соціальний захист; є похідним від права на життя; належить кожному, а не лише громадянам відповідної держави; є позатериторіальним, оскільки належить людині незалежно від місця постійного проживання; є позитивним, тобто спрямованим на підвищення якості життя особи (групи осіб); має особливий механізм реалізації у вигляді утримання держави від втручання у здійсненні його особою; дуалістична (змішана) природа: по-перше, засобом його реалізації особою задовольняються її інтереси – ліквідація або зниження негативних наслідків того чи іншого соціального ризику, покращення матеріального становища тощо; по-друге, забезпечується виконання соціальної функції держави як однієї з основних напрямів її діяльності та можливість для особи вимагати соціального захисту; має майновий характер; є індивідуальним; спрямоване на попередження настання, подолання чи пом'якшення впливу соціальних ризиків тощо.

3. У становленні та розвитку законодавства про недержавне соціальне забезпечення на території сучасної України (в межах кордонів 1991 р.) видається доцільним виокремити такі етапи:

- перший етап – дохристиянський (до 988 р.), для якого характерні соціальне забезпечення за ініціативою громади та сім'ї, поодинокі прояви благодійної діяльності, не систематичність підтримки, відсутність законодавчих актів про недержавне соціальне забезпечення;

- другий етап (кінець X ст. – початок XVIII ст.) – період прийняття та поширення християнства на території сучасної України, що спричиняє зародження благодійної діяльності за рахунок заможних членів суспільства, утвердження ролі церкви як суб'єкта соціального забезпечення. Приймається перший акт у сфері благодійної діяльності – Статут князя Володимира (996 р.), яким на духовенство покладається обов'язок здійснювати громадське піклування, віддаючи десятину;

– третій етап (початок XVIII-XIX ст.) – благодійна діяльність набуває ознак престижності, значно поширюючись після проголошення Конституцією Пилипа Орлика (1710 р.) завданням влади захищати непривілейовані групи суспільства. У цей час виникає меценатство;

– четвертий етап (XIX – початок XX ст.) – розвиток промисловості та виробництва зумовлює зміни в системі соціального захисту, складовими якої стають державне страхування (переважно, державних службовців) та недержавне (приватне) страхування у вигляді емеритальних кас – інститутів добровільного страхування, які стають прототипами сучасних недержавних пенсійних фондів.

У результаті підписання «Протоколів угод» (1905 р.) – перших колективних договорів, які торкались інтересів власників та найманих робітників харківських типографій та паравозобудівного заводу, зароджується колективно-договірне регулювання суспільних відносин у сфері праці та соціального забезпечення;

– п'ятий етап (1917 – 1996 рр.) – характеризується відсутністю недержавних інститутів соціального страхування, знищенням заможних благодійників як класу, внаслідок чого занепадає одноосібна благодійна діяльність. В часи Другої світової війни благодійна діяльність знову зазнає піднесення, передусім, під егідою Червоного Хреста України.

На цьому етапі закріплюється на законодавчому рівні колективно-договірне регулювання суспільних відносин у сфері праці та соціального забезпечення в результаті прийняття 2 грудня 1922 року Кодексу законів про працю УРСР, в якому містилась окрема глава «Колективний договір». До 1971 р. колективно-договірне регулювання зазнає суттєвих змін – від зростання ролі колективного договору до припинення його укладання, втрати нормативно-правової природи та трактування колективного договору як господарсько-політичної угоди. Важливим стало прийняття 10 грудня 1971 року чинного КЗпП України, у главі II якого закріплюються норми про колективний договір, згодом – Закону України «Про колективні договори і угоди» від 1 липня 1993 року, завдяки чому трудовим колективам надається можливість впливати на встановлення умов праці та соціального забезпечення;

– шостий етап (1996 р. по теперішній час) – період розвитку законодавства про недержавне соціального забезпечення. Цей період пов'язується із формуванням конституційних засад для розвитку недержавного соціального забезпечення, реформуванням пенсійної системи України – запровадженням недержавного пенсійного забезпечення, прийняттям Закону України «Про недержавне пенсійне забезпечення» від 09 липня 2003 року № 1057-IV, реформуванням системи соціальних послуг, а саме – посиленням договірних

засад та збільшенням можливостей для розвитку недержавного сектору, розквітом благодійної діяльності у широкому діапазоні її форм. На цьому етапі формується сучасна нормативно-правова база з окремих видів недержавного соціального забезпечення.

4. Поняття «соціальний захист» та «соціальне забезпечення» співвідносяться як ціле і частина, адже соціальний захист – це комплекс організаційних, юридичних, економічних і фінансових заходів, спрямованих на профілактику, подолання або зниження ступеня негативного впливу соціальних ризиків, за рахунок не заборонених законом джерел фінансування; соціальне забезпечення – організаційно-правова діяльність держави та суб'єктів недержавного сектору, що виражається у наданні окремих видів соціального захисту особам, які зіштовхнулися зі складними життєвими обставинами (соціальними ризиками), за рахунок державних і місцевих бюджетів та інших, не заборонених законом, джерел фінансування.

5. Поняття недержавного соціального забезпечення видається доцільним визначити у декількох значеннях: 1) як організаційно-правова форма соціального захисту населення; 2) як правовий інститут у системі права соціального забезпечення; 3) як діяльність зобов'язаних суб'єктів недержавного сектору.

Недержавне соціальне забезпечення як організаційно-правової форма соціального захисту населення полягає у наданні грошових виплат, медичної допомоги, соціальних послуг, пільг особам, які зіштовхнулися із соціальними ризиками, з метою профілактики, подолання або зниження ступеня їх негативного впливу, за рахунок відмінних від державних джерел фінансування суб'єктами недержавного сектору.

Як правовий інститут у системі права соціального забезпечення недержавне соціальне забезпечення є сукупністю взаємопов'язаних правових норм, що регулюють відносини із надання грошових виплат, медичної допомоги, соціальних послуг, пільг особам, які зіштовхнулися із соціальними ризиками, з метою профілактики, подолання або зниження ступеня їх негативного впливу, за рахунок відмінних від державних джерел фінансування суб'єктами недержавного сектору.

Недержавне соціальне забезпечення є діяльністю зобов'язаних суб'єктів недержавного сектору з надання окремих видів соціального захисту особам, які зіштовхнулися із соціальними ризиками, з метою профілактики, подолання або зниження ступеня їх негативного впливу, за рахунок відмінних від державних джерел фінансування.

6. На підставі аналізу чинного законодавства України видається доцільним виділення таких видів недержавного соціального забезпечення, як: 1)

недержавне пенсійне забезпечення; 2) благодійна діяльність; 3) недержавні соціальні послуги; 4) інші види, які не є в чистому вигляді недержавними, але можуть бути такими за певних умов.

Види соціального захисту в рамках недержавного соціального забезпечення можуть визначатися на рівні закону, актів соціального діалогу, актів органів місцевого самоврядування, індивідуальних договорів.

7. Для недержавного соціального забезпечення притаманні особливі принципи його здійснення. Враховуючи те, що недержавне соціальне забезпечення становить окремий інститут права соціального забезпечення, ці принципи є внутрішньогалузевими. Серед таких принципів варто виділяти: добровільність; принцип позитивної правової відповідальності за рівень життя; принцип недержавного фінансування; принцип забезпечення дотримання державних соціальних стандартів.

8. Необхідно визначити на законодавчому рівні принципи недержавного соціального забезпечення в цілому та окремих його видів. У чинному законодавстві закріплені принципи лише такого виду недержавного соціального забезпечення, як недержавне пенсійне забезпечення.

9. Правовідносини із недержавного соціального забезпечення – це урегульовані нормами права суспільні відносини щодо надання грошових виплат, соціальних послуг, медичної допомоги, пільг особам, які зіштовхнулись із соціальними ризиками, з метою профілактики, подолання або зниження ступеня їх негативного впливу, що здійснюється суб'єктами недержавного сектору за рахунок відмінних від державних джерел фінансування.

10. Для правовідносин із недержавного соціального забезпечення характерними є властивості, які видається доцільним поділяти на: 1) властивості, притаманні правовідносинам в цілому; 2) властивості галузевих соціально-забезпечувальних правовідносин, частиною яких є правовідносини із недержавного соціального забезпечення; 3) властивості, характерні власне для правовідносин із недержавного соціального забезпечення.

До останньої групи властивостей входять: 1) виникнення зобов'язання у їх суб'єктів переважно внаслідок добровільно визначеного та взятого на себе обов'язку; 2) встановлення факту наявності відповідного соціального ризику згідно із законодавчо передбаченою процедурою – не є атрибутивним елементом фактичного складу для їх виникнення; 3) особливості регулювання відповідних суспільних відносин, які полягають у: «подвійному регулюванні» – із поєднанням централізованого та децентралізованого регулювання з переважанням останнього, яке може існувати на територіальному (місцевому), локальному та договірному рівнях; застосуванні особливого поєднання способів правового регулювання,

серед яких основним є дозвіл, у той час, як припис застосовується для визначення умов реалізації права на той чи інший вид недержавного соціального забезпечення, а заборона – лише в поодиноких випадках; поєднанні координації з субординацією, що можлива лише у випадку вимоги зобов'язаного суб'єкту відповідної поведінки від суб'єкту, який претендує на соціальне забезпечення.

11. Суб'єктів правовідносин із недержавного соціального забезпечення за змістом належних їм прав і обов'язків доцільно поділяти на: 1) суб'єктів права на недержавне соціальне забезпечення, які отримують окремі види соціального захисту в разі настання соціального ризику або з метою його профілактики; 2) суб'єктів, які надають окремі види соціального захисту в рамках недержавного соціального забезпечення; 3) суб'єктів, які сприяють отриманню конкретного виду соціального захисту в рамках недержавного соціального забезпечення.

Для деяких видів недержавного соціального забезпечення виділення другої і третьої групи суб'єктів правовідносин із недержавного соціального забезпечення є умовним.

12. Суб'єктами права на недержавне соціальне забезпечення є «вразливі групи населення», розуміння яких ускладнює оціночний та міждисциплінарний характер цієї правової категорії. Видається необхідним розширення закріпленого у Законі України «Про соціальні послуги» переліку чинників, які впливають на можливість потрапляння у складні життєві обставини. До цього переліку доцільно включивши безпритульність, наявність алкогольної, наркотичної або іншої залежності, внутрішнє переміщення, втрату чи пошкодження житла через воєнні дії тощо.

13. Суб'єктами, які надають окремі види соціального захисту в рамках недержавного соціального забезпечення, є недержавні пенсійні фонди, громадські об'єднання (благодійні, волонтерські організації тощо), релігійні організації, органи місцевого самоврядування, заклади соціального захисту приватної та комунальної форм власності, приватні підприємства та роботодавці-фізичні особи (у тому числі – особи, які займаються підприємницькою діяльністю), окремі фізичні особи;

Юридичний обов'язок у змісті правовідносин із недержавного соціального забезпечення є мірою необхідної поведінки суб'єкта відповідних правовідносин, яка визначена законодавством або умовами договору.

14. Соціальні ризики як підстави виникнення правовідносин із недержавного соціального забезпечення можуть бути закріплені в актах централізованого, муніципального чи локального рівня або у договорі (колективному або трудовому договорі).

15. Відносини із недержавного пенсійного забезпечення доцільно включати до предмету права соціального забезпечення, а не цивільного права, передусім, через їх мету – зниження впливу соціального ризику, який закріплюється у пенсійному контракті як одному з видів соціально-забезпечувальних договорів.

16. Благодійна діяльність як вид недержавного соціального забезпечення здійснюється у таких формах, як волонтерська діяльність, гуманітарна діяльність, меценатство, донорство та трансплантаційна діяльність, миротворча діяльність та інші, не заборонені законом форми.

17. Видається доцільним імплементувати в національне законодавство досвід Республіки Казахстан щодо корпоративної волонтерської діяльності як колективної участі співробітників певної організації у волонтерських програмах (проектах) і волонтерських акціях за підтримки своєї організації. Крім цього, виділити серед суб'єктів волонтерської діяльності нових суб'єктів – координатора та організатора, закріпивши на законодавчому рівні їх правові статуси, що оптимізує роботу волонтерів.

18. Соціальні послуги, які надаються на основі договору суб'єктами недержавного сектору, мають соціально-забезпечувальну природу через поширення на суб'єктів, які їх надають, державних соціальних стандартів, незалежно від їх форми власності та виду господарювання.

19. На основі позитивного досвіду Великобританії щодо проведення он-лайн опитування та спілкування в реальному часі із користувачами послуг через систему «e-government» видається доцільним імплементувати в національну юридичну практику опитування отримувачів соціальних послуг, шляхом доповнення подібною опцією порталу Дія, що позитивно позначиться на якості соціального обслуговування.

20. Роль роботодавця як суб'єкта соціально-забезпечувальних правовідносин може виражатись у двох формах: 1) він виступає суб'єктом загальнообов'язкових соціально-страхових правовідносин у якості страхувальника; має зобов'язання у сфері зайнятості та працевлаштування тощо; 2) є суб'єктом, яким додатково до закріплених на законодавчому рівні обов'язків щодо здійснення соціального забезпечення, можуть бути ініційовані різні соціальні програми, благодійність (як щодо своїх найманих працівників або членів їх сімей, так і інших осіб), недержавне пенсійне забезпечення (через створення недержавних корпоративних пенсійних фондів), підвищення розмірів існуючих видів соціального захисту або запровадження нових. Локальні акти, колективний чи індивідуальний трудовий договір можуть включати т.з. «соціальний пакет» із вказаними заходами.

21. Суб'єкти підприємницької діяльності можуть виступати учасниками благодійної діяльності через два формати: 1) виступаючи джерелом фінансування підтримки тих чи інших категорій населення; 2) через організацію підприємництва, яке носить характер соціального.

22. Органи місцевого самоврядування за сучасних умов доцільно визнавати суб'єктами правовідносин із недержавного соціального забезпечення через можливість за їх ініціативою та за рахунок власних ресурсів запроваджувати й реалізувати місцеві цільові програми, спрямовані на підтримку осіб (їх груп), які зіштовхнулись із соціальними ризиками.

23. На підставі аналізу чинного законодавства України та правозастосовної практики сформульовано пропозиції про внесення змін та доповнень до законодавчих актів у сфері недержавного соціального забезпечення, зокрема:

до Конституції України:

статтю 46 доповнити частиною четвертою такого змісту: «Держава заохочує добровільне соціальне страхування, сприяє розширенню благодійної діяльності та інших видів недержавного соціального забезпечення, вживає організаційно-правові та фінансові заходи, спрямовані на стимулювання їх розвитку»;

до Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації»:

доповнити статтею, закріпивши в ній такі принципи благодійної діяльності: 1) законність; 2) демократизм; 3) відкритість та прозорість; 4) неприбутковість і безоплатність; 5) цільове використання ресурсів; 6) відносна самостійність та незалежність; 7) свобода об'єднань; 8) добровільність; 9) систематичність; 10) доцільність; 11) підконтрольність»;

«доповнити статтею про сфери соціального захисту, на які поширюється благодійна діяльність у такій редакції: «1. Благодійна діяльність у сфері соціального захисту включає соціальну підтримку малозабезпечених осіб; соціальну реабілітацію безробітних, осіб з інвалідністю, інших осіб, які через свої фізичні чи інтелектуальні особливості, інші обставини не можуть самостійно реалізувати свої права та законні інтереси; надання допомоги постраждалим в результаті стихійних лих, катастроф природного чи техногенного характеру, соціальних, національних, релігійних конфліктів, жертвам репресій, біженцям, внутрішньо переміщеним особам; сприяння укріпленню престижу та ролі сім'ї в суспільстві; захист материнства, дитинства, батьківства; соціальну реабілітацію дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, безпритульних дітей, інших дітей, які опинилися у складних життєвих обставинах; надання безкоштовної юридичної та

правової допомоги. 2. Законами України можуть визначатися додаткові напрями благодійної діяльності у сфері соціального захисту»;

доповнити статтею про форми благодійної діяльності в такій редакції: «Благодійна діяльність здійснюється у таких формах, як волонтерська діяльність, гуманітарна діяльність, меценатство, донорство та трансплантаційна діяльність, миротворча діяльність та інші, не заборонені законом форми»;

внести зміни до пункту другого частини першої статті 1 Закону, виклавши визначення поняття благодійної діяльності у такій редакції: «благодійна діяльність – це одноразова чи систематична участь благодійника у наданні майнової (фінансової) допомоги або здійсненні обслуговування, виконання інших робіт для досягнення визначених законодавством цілей, що не передбачає одержання благодійником прибутку, а також сплати будь-якої винагороди або компенсації благодійнику (окрім випадків, коли таке майно передається на пільгових умовах) від імені або за дорученням бенефіціара»;

частину першу статті 5 доповнити пунктом 10 такого змісту: «10) донатія крові та/або компонентів крові, трансплантація анатомічних матеріалів людини (органів (їх частин), тканин, анатомічних утворень, клітин людини або тварини, фетальних матеріалів людини)»;

до Закону України «Про недержавне пенсійне забезпечення»:

вилучити із визначення системи недержавного пенсійного забезпечення в частині першій статті 2 Закону слова «додаткових до загальнообов'язкового державного пенсійного страхування», виклавши його у такій редакції: «система недержавного пенсійного забезпечення – це складова частина системи накопичувального пенсійного забезпечення, яка ґрунтується на засадах добровільної участі фізичних та юридичних осіб, крім випадків, передбачених законами, у формуванні пенсійних накопичень з метою отримання учасниками недержавного пенсійного забезпечення пенсійних виплат»;

в окремому абзаці частини першої статті 1 Закону закріпити визначення поняття «критичний стан здоров'я» у такій редакції: «критичний стан здоров'я – стан здоров'я, який безпосередньо загрожує життю людини та вимагає негайного медичного впливу з проведенням реабілітаційних заходів або систематичної терапії для підтримання життєдіяльності»;

в окремому абзаці частини першої статті 4 закріпити принцип «обов'язку фізичних осіб турбуватись про майбутнє соціальне забезпечення»;

до Закону України «Про волонтерську діяльність»:

внести зміни до абзацу першого частини першої статті 1, замінивши слова «неприбуткову діяльність» на «безкорисливу» у визначенні

волонтерської діяльності, виклавши його у такій редакції: «Волонтерська діяльність – добровільна, соціально спрямована, безкорислива діяльність, що здійснюється волонтерами шляхом надання волонтерської допомоги» та «безоплатно» у визначенні волонтерської допомоги в абзаці другому частини першої статті 1 на «безкорисливо», виклавши його у такій редакції: «Волонтерська допомога – роботи та послуги, що безкорисливо виконуються і надаються волонтерами»;

до Закону України «Про гуманітарну допомогу»:

доповнити частину першу статті першої Закону пунктом 1-1, закріпивши поняття гуманітарної діяльності у такій редакції: «гуманітарна діяльність – добровільна, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється донорами шляхом надання гуманітарної допомоги.

гуманітарна діяльність є формою благодійної діяльності»;

до Бюджетного кодексу України:

«внести зміни до підпункту а) пункту 4 частини першої ст. 89, виклавши його у такій редакції: «а) державні програми соціального забезпечення: притулки для дітей, центри соціально-психологічної реабілітації дітей та соціальні гуртожитки для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування (якщо не менше 70 відсотків кількості дітей, які перебувають у цих закладах, припадає на територію відповідної територіальної громади), малі групові будинки; територіальні центри соціального обслуговування (надання соціальних послуг); центри соціальної реабілітації дітей з інвалідністю; центри професійної реабілітації осіб з інвалідністю, дитячі будинки сімейного типу, прийомні сім'ї; компенсації фізичним особам та іншим суб'єктам недержавного сектору, які надають соціальні послуги громадянам похилого віку, особам з інвалідністю, дітям з інвалідністю, хворим, які не здатні до самообслуговування і потребують сторонньої допомоги».

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

Монографії:

1. Актуальні проблеми забезпечення прав людини в сфері праці та соціального захисту: колективна монографія / Г.І. Чанишева, І.В. Лагутіна, М.В. Сорочишин та ін. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2018. 280 с.

Із змісту: Розділ: «Право людини на недержавне соціальне забезпечення за законодавством України». С. 199-235.

2. Актуальні проблеми теорії трудового права та права соціального забезпечення: монографія / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф., чл.-кор. НАПрН України Г. І. Чанишевої; НУ «Одеська юридична академія». Одеса: Фенікс, 2022. 312 с.

Із змісту: Розділ: «Право на соціальне забезпечення: європейські стандарти та законодавство України». С. 280-310.

Наукові статті у наукових періодичних виданнях, проіндексованих у базах даних Web of Science Core Collection та Scopus:

3. Borychenko, K., Hudz, A., Koval, V., Golubkova, I., Mazur A. European standards for social protection of internally displaced persons. *Dilemas contemporáneos: Educación, Política y Valores*. 2019. Año VII, Edición Especial Octubre 2019. Номер статті 88. (Web of science Core Collection). DOI: <https://doi.org/10.46377/dilemas.v29i1.1869>

URL: <https://dilemascontemporaneoseducacionpoliticaayvalores.com/index.php/dilemas/article/view/1869>

4. Chanysheva, G., Krasnov, Y., Tarasenko, V., Hudz, A., Chanyshev, R. Minimum wage in the system of state social guarantees: International comparative-legal experience. *Amazonia Investiga*. 2023. Volume 12, Issue 62. P. 168-174 (Web of science Core Collection). DOI: <https://doi.org/10.34069/AI/2023.62.02.15>

URL: <https://amazoniainvestiga.info/index.php/amazonia/article/view/2286>

5. Krasnov, Y., Truba, V., Anna Hudz, A., Potopakhina, O., Skorobagatko, A. Non-state social security: International legal comparative experience. *Cuestiones Políticas*. 2023. Vol. 41, Issue 78. P. 504-522. (Web of science Core Collection). DOI: <https://doi.org/10.46398/cuestpol.4178.35>

URL: <https://produccioncientificaluz.org/index.php/cuestiones/article/view/40680>

Наукові статті у фахових виданнях України:

6. Медвідь А.О. Поняття права на соціальне забезпечення. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Юриспруденція»*. 2016. № 21. С. 92-94. URL: <https://vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc21/26.pdf>

7. Медвідь А.О. Характеристика права людини на соціальне забезпечення: зміст, обсяг, межі. *Держава та регіони: науково-виробничий журнал. Серія «Право»*. 2016. № 3. С. 39-42. URL: http://law.stateandregions.zp.ua/archive/3_2016/9.pdf

8. Медвідь А.О. Юридичні факти як підстави виникнення правовідносин у сфері недержавного соціального забезпечення. *Науковий вісник Херсонського*

державного університету. Серія «Юридичні науки». 2017. Вип. 1. (Т.2.). С. 125-128. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_jur_2017_1\(1\)__32](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_jur_2017_1(1)__32)

9. Медвідь А.О. Юридична природа правовідносин у сфері недержавного соціального забезпечення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2017. № 42. С. 136-139. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2020/12/No.42.pdf>

10. Медвідь А.О. Міжнародно-правові стандарти недержавного соціального забезпечення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. Том.1. 2018. № 48. С. 123-126. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2020/12/No.48-1.pdf>

11. Медвідь А.О. Обов'язки як невід'ємний елемент правового статусу суб'єктів правовідносин у сфері недержавного соціального забезпечення. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2017. Вип. 6. С. 135-137.

12. Гудзь А.О. Поняття та правове регулювання благодійної діяльності в Україні. *Держава та регіони: науково-виробничий журнал. Серія «Право»*. 2018. № 4. С. 65-68. URL: http://law.stateandregions.zp.ua/archive/4_2018/13.pdf

13. Гудзь А.О. Класифікація форм і видів благодійної діяльності в Україні. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2019. Вип. 1. С. 61-64. URL: <http://sulj.oduvs.od.ua/archive/2019/1/17.pdf>

14. Гудзь А.О. Фінансування недержавного соціального забезпечення в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2019. № 58. С. 152-155. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2020/12/No.58-1.pdf>

15. Гудзь А.О. Система соціального захисту України та місце у ній недержавного соціального забезпечення. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Юриспруденція»*. 2019. № 40. С. 106-109. URL: <https://vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc40/26.pdf>

16. Сирота І.М., Гудзь А.О. Принципи права соціального забезпечення в сучасних умовах. *Держава та регіони: науково-виробничий журнал. Серія «Право»*. 2019. № 4. С. 62-66. URL: http://law.stateandregions.zp.ua/archive/4_2019/13.pdf

17. Гудзь А.О. Благодійна діяльність підприємництва як вагома складова недержавного соціального забезпечення в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 2. С. 265-269. URL: http://lsej.org.ua/2_2023/60.pdf

18. Панченко А.О. «Вразливі групи населення» як оціночна категорія права соціального забезпечення. *Науковий вісник Сіверщини. Серія: Право:*

науковий журнал / Пенітенціарна академія України. Чернігів: ПАУ, 2024. № 1 (21). С. 105-114. URL: <https://sjlaw.academysps.edu.ua/wp-content/uploads/2024/03/9.-Panchenko-A.O.pdf>

19. Панченко А.О. Юридичні ознаки права на недержавне соціальне забезпечення. *Галицькі студії: Юридичні науки*. 2024. № 6. С. 20-24. URL: <https://journals.gi.ternopil.ua/index.php/law/issue/view/6/6>

20. Панченко А.О. Волонтерська діяльність як одна із форм благодійної діяльності в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2024. Вип. 84. Ч. 2. С. 113-117. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2024/09/16-1.pdf>

21. Панченко А.О. Недержавні соціальні послуги в Україні: вплив цифрових трансформацій, проблеми та перспективи. *Центральноукраїнський вісник права та публічного управління*. 2024. № 4. С. 57-62. URL: <https://cuju.dnuvs.ukr.education/index.php/cuj/article/view/88/84>

22. Панченко А.О. Позитивна відповідальність у праві соціального забезпечення: від загальнообов'язкового державного соціального страхування до благодійної діяльності. *Науковий вісник Сіверщини. Серія: Право: науковий журнал / Пенітенціарна академія України. Чернігів: ПАУ, 2025. № 1 (24). С. 79-91. URL: https://sjlaw.pau.edu.ua/ua/2025-%e2%84%961-24/*

Наукові статті у зарубіжних періодичних виданнях з юридичного напрямку:

23. Гудзь А.О. Недержавне соціальне забезпечення як окрема форма соціального захисту населення в Україні. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2021. № 3. С. 78-82. URL: https://journal-vjhr.sk/wp-content/uploads/2021/10/VJHR_3_2021-Last.pdf

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

24. Медвідь А.О. Поняття права на недержавне соціальне забезпечення. *Соціально-економічні і правові підстави вдосконалення трудового законодавства на сучасному етапі*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Хмельницький, 21 жовтня 2016 р.). Хмельницький: Хмельницький університет управління та права, 2016. С. 187-191. URL: https://old.univer.km.ua/doc/lib/Sotsialno_ekonomichni_ta_pravovi_pidstavi_vdoskonalennya_trudovogo_zakonodavstva_na_suchasnomu_etapi_materiali_Mizhnarodnoyi_nauk_prakt_konf_m_Hmelnitskiy_21_zhovtnya_2016r_.pdf

25. Медвідь А.О. Юридична природа права людини на недержавне соціальне забезпечення. *Сфера дії трудового права та права соціального забезпечення*: матеріали V Всеукр. наук.-практ. конф. (Харків, 28 жовтня

2016 р.) / за заг. ред. д.ю.н., проф. К.Ю. Мельника / МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. Х.: ХНУВС, 2016. С. 378-381. URL: <https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/118.pdf>

26. Медвідь А.О. Legal nature of jural relations in the sphere of non-governmental social maintenance. *Правове забезпечення соціальної сфери: матер. VIII Міжнар. наук. конф. студ., аспір. та молод. вчених* (м. Одеса, 8 квітня 2017 р.) / за заг. ред. д.ю.н., проф. Чанишевої Г.І. Одеса: Фенікс, 2017. С. 453-455.

27. Медвідь А.О. До питання соціальних ризиків як підстав виникнення правовідносин у сфері недержавного соціального забезпечення. *Традиції та новачії юридичної науки: минуле, сучасність, майбутнє: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Одеса, 19 травня 2017 р.). У 2-х т. Т. 1/ відп. ред. Г.О. Ульянова. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2017. С. 573-575. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/15a9c68f-4175-4060-83c0-430f07ae020f/content>

28. Медвідь А.О. Недержавне пенсійне страхування на прикладі окремих європейських країн: досвід для України. *Актуальні проблеми соціального права в умовах євроінтеграції: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої 90-річчю професора І.М. Сироти* (м. Одеса, 31 жовт. 2017 рік). Одеса: Фенікс, 2017. С. 128-131.

29. Медвідь А.О. Захист прав у сфері недержавного соціального забезпечення: матеріали VI Всеукр. наук.-практ. конф. «Напрями розвитку науки трудового права та права соціального забезпечення» (м. Харків, 3 листопада 2017 р.) / за заг. ред. К.Ю. Мельника. Харків: ХНУВС, 2015. С. 121-125. URL: <https://univd.edu.ua/uk/dir/1882>

30. Медвідь А.О. Зарубіжний досвід здійснення недержавного пенсійного забезпечення та національні перспективи у цій сфері. *Одеські юридичні читання: матеріали Всеукр. міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Одеса, 10-11 листопада 2017) / за ред. Г.О. Ульянової; уклад.: О.В. Дикий, Ю.Д. Батан. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2017. С. 85-87. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/69d62641-02cd-4759-9413-8516fce95c37/content>

31. Медвідь А.О. Універсальні міжнародно-правові стандарти у сфері недержавного соціального забезпечення. *Сучасна університетська правова освіта і наука: матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Київ, Національний авіаційний університет, 23 лютого 2018 р.) Том 2. Тернопіль: Вектор, 2018. С. 105-108.

32. Medvid A. Constitutional guarantees of non-governmental social protection in Ukraine. *Правове забезпечення соціальної сфери: матеріали IX Міжнар.*

наук. конф. студ., аспір. та молод. вчених (м. Одеса, 8 квітня 2018 р.). за заг. ред. д.ю.н., проф. Чанишевої Г.І. Одеса: Фенікс, 2018. С. 395-397.

33. Медвідь А.О. Недержавне соціальне забезпечення у міжнародно-правових актах регіонального рівня. *Тенденції розвитку науки трудового права та права соціального забезпечення*: тези доповідей учасників Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 20 квітня 2018 р.) / за ред. д.ю.н., проф. М.І. Іншина, к.ю.н. І.С. Сахарук. Київ, 2018. С. 124-126. URL: <http://ceslii.knu.ua/images/2018/2018.pdf>

34. Медвідь А.О. Правові основи здійснення недержавного пенсійного забезпечення в Україні. *Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку України в умовах європейської євроінтеграції*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 18 травня 2018 р.) У 2-х т. Т. 1 / відп. ред. Г.О. Ульянова. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 515-517. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/b3986d7e-221f-4c9d-b293-a562d5d8de38/content>

35. Гудзь А.О. До питання правового регулювання благодійної діяльності в Україні. *Правове життя сучасної України*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 вересня 2018 р.) / за ред. Г.О. Ульянової; уклад.: О.В. Дикий, І.І. Братінов. Одеса: Гельветика, 2018. С. 173-175. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/aa50ebaf-3079-4543-955f-fceal72255b/content>

36. Гудзь А.О. Поняття благодійності як складової недержавного соціального забезпечення в Україні. *Розвиток трудового права і права соціального забезпечення: теорія і практика*: тези доп. та наук. повідомл. учасників VIII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 5 жовтня 2018 р.) / за ред. О.М. Ярошенка. Харків: ФОП Панов А.Н., 2018. С. 451-454.

37. Гудзь А.О. Правове забезпечення окремих форм та видів благодійної діяльності в Україні. *Science and technology of the present time: Priority development directions of Ukraine and Poland*: International Multidisciplinary Conference (Wolomin, Poland, 19-20 of October, 2018). Vol. 6. P. 139-142.

38. Hudz A. The concept of volunteer activity under the legislation of Ukraine and certain foreign countries. *Правове забезпечення соціальної сфери*: матеріали X Міжнар. наук. конф. студ., аспір. та молод. учених (м. Одеса, 19 квітня 2019 р.). / за ред. д.ю.н., проф. Г.І. Чанишевої. Одеса: Фенікс, 2019. С. 263-266.

39. Гудзь А.О. Донорство та трансплантаційна діяльність як окрема форма благодійної діяльності в Україні. *Правове життя сучасної України*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 травня 2019 р.) / відп. ред. Г.О. Ульянова. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2019. Т. 2. С. 551-

554. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/6fe7db21-88c9-4da8-b7e4-9179361058ee/content>

40. Гудзь А.О. Теоретична основа фінансування недержавного соціального забезпечення в Україні. *Auctoritate magis quam imperio: Юридична наука в громадянському суспільстві*: матеріали X Міжнар. наук.-практ. конф. до 70-ліття Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України (м. Київ, 30 жовтня 2019 р.) К., 2019. С. 144-147.

41. Гудзь А.О. Принципи недержавного соціального забезпечення у системі принципів соціального захисту населення України. *Правове забезпечення соціальної безпеки в умовах євроінтеграційних процесів*: матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 22 листопада 2019 р.). / за ред. проф. М.І. Іншина, к.ю.н. М.Б. Мельник. Київ: ФОП Маслаков, 2019. С. 118-121.

42. Гудзь А.О. Співвідношення понять «вид соціального забезпечення» та «вид недержавного соціального забезпечення» в теорії права соціального забезпечення України. *Правове життя сучасної України: у 3 т.*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 15 травня 2020 р.) / відп. ред. М.Р. Аракелян. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2020. Т. 2. С. 180-183. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/71147117-789d-4140-a5ca-2401bd38bf0f/content>

43. Hudz A.O. International standards on non-state social security. *Правове забезпечення соціальної сфери*: матеріали XI Міжнар. наук. конф. студ., аспір. та молод. учених (м. Одеса, 27 травня 2020 р.). Одеса: Фенікс, 2020. С. 191-195.

44. Гудзь А.О. Співвідношення гуманітарної допомоги та миротворчої діяльності в контексті недержавного соціального забезпечення. *Юридичні гарантії забезпечення прав громадян на працю і соціальний захист*: тези доп. та наук. повідомл. учасників X Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 9 жовтня 2020 р.) / уклад.: О.М. Ярошенко. Н.Г. Орлова. О.В. Соловійов; за ред. О.М. Ярошенка. Харків : Право. 2020. С. 473-476.

45. Гудзь А.О. Сучасний підхід до визначення системи соціального захисту України. *Аграрне, земельне, екологічне, трудове право та право соціального забезпечення: здобутки та перспективи розвитку в Україні*: тези доповідей учасників всеукраїнської дистанційної наук.-практ. конф. до 10-річчя створення однойменних кафедр (м. Київ, 12 березня 2021 р.) / за заг. ред. проф. М.І. Іншина, за ред. проф. В.В. Носіка, доц. Ковальчук, ас. Мельник М.Б. Київ: Освіта України, 2021. С. 378-381.

46. Hudz A. Types of non-state social security under the legislation of Ukraine. Одеса: Фенікс, 2021. *Правове забезпечення соціальної сфери*: матеріали XII

Міжнар. наук. конф. (м. Одеса, 21 квітня 2021 р.) / укл. А.В. Лисенко; за заг. ред. Г.І. Чанишевої. Одеса: Фенікс, 2021. С. 210-212.

47. Гудзь А.О., Гудзь О.О. Межі правового регулювання відносин у сфері соціального обслуговування в рамках предмету права соціального забезпечення. *Наука та суспільне життя України в епоху глобальних викликів людства у цифрову еру (з нагоди 30-річчя проголошення незалежності України та 25-річчя прийняття Конституції України)*: у 2 т.: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 21 травня 2021 р.) / за заг. ред. С.В. Ківалова. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2021. Т.1. С. 475-479.

URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/4ee72a42-6b0a-4f97-a973-39f36f80c524/content>

48. Гудзь А.О. Недержавне пенсійне забезпечення як складова недержавного соціального забезпечення в Україні. *Сучасний стан забезпечення трудових прав і прав у сфері соціального забезпечення та перспективи його поліпшення*: матеріали IX Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 4 червня 2021 р.) / за заг. ред. К.Ю. Мельника. Х.: Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2021. С. 252-255. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/6f87538f-a464-47a0-b15c-4b9e868439e8/content>

49. Гудзь А.О. Роль роботодавця у недержавному соціальному забезпеченні. *Основні напрямки захисту прав громадян України на працю та соціальний захист в умовах євроінтеграції*: тези доп. і наук. повідомл. учасників XI Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 8 жовтня 2021 р.) / уклад.: О.М. Ярошенко, О.Г. Середа, О.О. Конопельцева; за ред. О.М. Ярошенка; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2021. С. 283-287.

50. Гудзь А.О., Лященко О.О. Договірні засади у сфері державного та недержавного соціального страхування України. *Українське суспільство в умовах воєнного стану: сучасні виклики та напрями розвитку*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. молодих вчених (м. Одеса, 3 червня 2022 р.) / уклад. Ю.Д. Батан, В.С. Кучерявенко, Л.С. Бондарчук та ін.; за ред. М.Р. Аракеляна, К.І. Спасової. Одеса: Фенікс, 2022. С. 368-371. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/a838a01d-c4b1-4d31-b0b3-ffd930626c12/content>

51. Гудзь А.О. Благодійна діяльність українського підприємництва як вагома складова недержавного соціального забезпечення. *Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів XXI століття* (до 25-річчя Національного університету «Одеська юридична академія» та 175-річчя Одеської школи права): у 2 т.: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 червня 2022 р.) / за загальною редакцією С.В. Ківалова. Одеса:

Видавничий дім «Гельветика», 2022. Т.1. С. 548-552. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/3b3bee1f-35cf-4e1d-80ac-c19e074f749b/content>

52. Гудзь А.О. Соціальне підприємництво як інструмент підтримки населення в рамках недержавного соціального забезпечення України. *Актуальні проблеми захисту прав громадян України на працю та соціальний захист на шляху до Євроінтеграції*: матеріали XII Міжнародної науково-практичної конференції. (м. Харків, 7 жовтня 2022 р.) / уклад. О.Г. Серета, О.М. Ярошенко, О.В. Соловійов; за ред. О.Г. Серети. Харків, 2022. С. 153-158. URL: <https://archer.chnu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/6875/60.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

53. Гудзь А.О. Зарубіжний досвід соціального підприємництва в контексті вдосконалення практики соціального забезпечення в Україні. *Правове забезпечення соціальної безпеки в умовах євроінтеграційних процесів*: тези допов. учасн. III Між. наук.-практ. конф. (м. Київ, 16 листопада 2022 р.) / за ред. проф. М.І. Іншина, к.ю.н. М.Б. Мельник. С. 50-52.

54. Гудзь А.О. Соціальне підприємництво як інноваційний інструмент соціального захисту: вітчизняний досвід та перспективи. *Сталий розвиток суспільства та держави: сучасні виклики та напрямки розвитку*: матеріали Всеукр. наук. конф. молодих вчених (м. Одеса, 18 листопада 2022 р.) [Електронне видання] / укл.: В.С. Кучерявенко, Л.С. Бондарчук. І.С. Радковська та ін.; за ред. М.Р. Аракеляна, К.І. Спасової. Одеса, 2022. С. 152-155. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/23909> С. 152-155.

55. Гудзь А.О. Комплексність як ознака права на соціальний захист та право на недержавне соціальне забезпечення як його елемент. *Правове забезпечення соціальної сфери*: матер. XIII Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 28 квітня 2023 р.) [Електронне видання] / укл. А.А. Сірякова; за заг. ред. д.ю.н., проф. Г.І. Чанишевої; Нац. ун-т «Одеська юрид. академія». Одеса, Фенікс, 2023. С. 238-241. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/b48ba3e7-c2f4-4a27-bdc7-2ceb2c538fc7/content>

56. Гудзь А.О. Суб'єкти правовідносин із недержавного пенсійного забезпечення. *Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень*: у 2 т.: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 19 травня 2023 р.) / за загальною редакцією С.В. Ківалова. Одеса: Видавництво «Юридика», 2023. Т. 1. С. 467-469. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/8ee1f8de-ea57-4e83-a4a9-9036c53dc967/content>

57. Панченко А.О., Боброва С.В. Благодійні організації як суб'єкти правовідносин із недержавного соціального забезпечення. *Правова*

парадигма відновлення України: проблеми та перспективи: матеріали XIV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, Національний авіаційний університет, 23 лютого 2024 р.) Тернопіль: Вектор, 2024. С. 495-498. URL: <https://archer.chnu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/9657/9.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

58. Панченко А.О. Поняття «вразливі групи населення» та вплив умов воєнного стану на розширення його змісту. *Європейські орієнтири розвитку України: науково-практичний вимір в умовах воєнних викликів*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (26 квітня 2024 р., Одеса). / за заг. ред. С.В. Ківалова, відп. за вип. М.Р. Аракелян. Одеса: Фенікс, 2024. С. 316-319. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/7abe5ff8-3d4f-4356-a507-9c12aba312c3/content>

59. Панченко А.О. До проблеми взаємодії між державою та недержавним сектором у сфері надання соціальних послуг. *Актуальні проблеми трудового права та права соціального забезпечення*: матеріали XIV Міжнар. наук.-практ. конф. (до 220-річчя Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, 11 жовтня 2024 р.) / уклад. О.Г. Серета, О.М. Ярошенко, О.В. Соловійов; за ред. О.Г. Середи. Харків, 2024. С. 272-276. URL: https://archer.chnu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/10868/k_APTP-2024%20%283%29.pdf?sequence=1&isAllowed=y

60. Панченко А.О. До проблеми визначення донорства та трансплантаційної діяльності як форми благодійної діяльності згідно з законодавством України. *Проблеми реформування соціального законодавства в умовах воєнного стану та повоєнної відбудови*: матеріали Всеукр. міждисципл. наук.-практ. конф. (м. Київ, 8 листопада 2024 р.) / за ред. Д.І. Сірохи, С.М. Черноус, І.С. Сахарук; уклад. М.О. Денисюк. С. 98-100.

61. Панченко А.О. «Соціальний захист» та «соціальне забезпечення»: до питання доцільності вживання термінів на основі дослідження англomовних джерел та досвіду зарубіжних країн: *Правова система України: європейський вектор розвитку в умовах воєнного стану*: матеріали XV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, Державний університет «Київський авіаційний інститут», 21 лютого 2025 р.). Тернопіль: Вектор, 2025. С. 475-478.

Інші публікації, що додатково висвітлюють основний зміст дисертації:

62. Медвідь А.О. Обов'язки як невід'ємний елемент у сфері реалізації права особи на недержавне соціальне забезпечення. *Актуальні проблеми соціального права*. Випуск III: науково-практичний посібник. Збірник матеріалів учасників Всеукраїнських соціальних програм (заходів) ВГОІ

«Інститут реабілітації та соціальних технологій» у 2016 р. / за заг. ред. Костюка В.Л., Мельника В.П. К.: ПВГОІ «ІР СТ Україна», 2017. С. 63-66.

63. Медвідь А.О. Досвід здійснення недержавного пенсійного забезпечення в окремих зарубіжних країнах та можливість його запозичення для України. *Актуальні проблеми соціального права*. Випуск 5. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Українська правнича наука: основні тенденції розвитку в умовах євроінтеграції» (10 листопада 2017 р.). Львів: «ГАЛИЧ-ПРЕС», 2017. С. 126-128.

64. Недержавне соціальне забезпечення: навч.-метод. посіб. / А.О. Медвідь, О.В. Корнілова. Одеса: Фенікс, 2017. 156 с.

65. Договори у сфері праці та соціального забезпечення / Гудзь А.О., Бориченко К.В., Корнілова О.В., Наньєва М.І.: навч.-метод. посіб. Одеса: Фенікс, 2022. 80 с. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/14602>

66. Бориченко К. В., Гудзь А. О. Соціальне право: навч.-метод. посіб. Одеса: Фенікс, 2022. 22 с. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/24086>

67. Право соціального забезпечення: навч. посіб. / Г.І. Чанишева, І.В. Лагутіна, К.В. Бориченко, В.С. Тарасенко, Є.В. Краснов, О.С. Щукін, А.О. Гудзь, О.В. Корнілова; за заг. ред. Г.І. Чанишевої. Одеса, 2022. 266 с. URL: <https://doi.org/10.32837/11300.16223>

68. Право соціального захисту: навч. посіб. для здобувачів першого (бакалавр.) рівня вищої освіти галузі знань 08 – Право, спец. 081 – Право [Електронне видання] / Г.І. Чанишева, І.В. Лагутіна, К.В. Бориченко [та ін.]; за заг. ред. Г.І. Чанишевої ; НУ «Одес. юрид. академія». Одеса: Фенікс, 2024. 202 с. URL: <https://doi.org/10.32837/11300.27519>

69. Бориченко К.В., Панченко А.О. Соціальне право: навч.-метод. посіб. для здобувачів 2 курсу першого (бакалавр.) рівня вищої освіти ф-ту адвокатури та антикорупційної діяльності ОП «Адвокатура та адвокатська діяльність» галузі знань 08-Право [Електронне видання] / К.В. Бориченко, А.О. Панченко; Нац. ун-т «Одес. юрид. академія». Одеса: Фенікс, 2024. 89 с. URL: <https://doi.org/10.32837/11300.27468>

АНОТАЦІЯ

Панченко А.О. Недержавне соціальне забезпечення як форма соціального захисту. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.05 – трудове право; право соціального забезпечення. – Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2025.

Дисертація є першим в українській науці права соціального забезпечення спеціальним комплексним дослідженням теоретичних та практичних проблем недержавного соціального забезпечення як форми соціального захисту.

У дисертаційній роботі визначено поняття та особливості права на недержавне соціальне забезпечення. Встановлено, що право на недержавне соціальне забезпечення є самостійним суб'єктивним правом, що характеризується своєрідними ознаками.

Досліджено становлення та розвиток законодавства про недержавне соціальне забезпечення із поділом на відповідні етапи, виділено та розглянуто особливості кожного із них.

Сформульовано визначення поняття «недержавне соціальне забезпечення». Аргументовано його виокремлення як самостійної організаційно-правової форми соціального захисту. Встановлено коло видів недержавного соціального забезпечення. Виокремлено та розглянуто принципи недержавного соціального забезпечення.

Сформульовано поняття, визначено юридичні властивості та структуру правовідносин із недержавного соціального забезпечення. Досліджено підстави їх виникнення, зміни та припинення, суб'єктів відповідних правовідносин.

Зроблено висновок про доцільність включення відносин із недержавного пенсійного забезпечення до предмету права соціального забезпечення через їх мету – зниження впливу соціального ризику.

Визначено перелік та досліджено форми благодійної діяльності: волонтерську діяльність; гуманітарну діяльність; меценатство; донорство та трансплантаційну діяльність; миротворчу діяльність та інші, не заборонені законом форми.

Доведено соціально-забезпечувальну природу соціальних послуг, які надаються на основі договору представниками недержавного сектору. Акцентовано увагу на необхідності посилення взаємодії між державним та недержавним секторами у сфері надання соціальних послуг.

Вдосконалено теоретичні положення щодо ролі роботодавця у соціальному захисті. Досліджено діяльність органів місцевого самоврядування як суб'єктів соціально-забезпечувальних правовідносин шляхом розробки та затвердження місцевих цільових програм.

Сформульовано інші теоретичні висновки та пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства із недержавного соціального забезпечення та практики його застосування.

Ключові слова: соціальний захист, соціальне забезпечення, недержавне соціальне забезпечення, форми соціального захисту, види соціального захисту,

право на недержавне соціальне забезпечення, принципи недержавного соціального забезпечення, правовідносини із недержавного соціального забезпечення, недержавне пенсійне забезпечення, благодійна діяльність, волонтерська діяльність, соціальні послуги.

ABSTRACT

Panchenko A.O. Non-state social security as a form of social protection. – Qualification scientific work in the form of a manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Law in the specialty 12.00.05 – Labor Law; Social Security Law. – National University «Odesa Law Academy», Odesa, 2025.

The dissertation is the first in Ukrainian social security law special comprehensive study of theoretical and practical problems of non-state social security as a form of social protection.

The dissertation analyzes the change in the subject of social security law and the spread of dispositive principles in its method through the expansion of the types of social relations that constitute it and the contractual principles of their regulation.

It has been established that the right to social protection is complex in nature and includes less extensive rights regarding the implementation of individual organizational and legal forms of social protection, in particular the right to non-state social security. The definition of the concept of «right to non-state social security» is formulated. Common features with other social rights and legal specificity of the right to non-state social security are determined.

The dissertation examines the formation and development of legislation on non-state social security, dividing it into appropriate stages, and highlights and considers the features of each of the stages.

The definition of the concept of «non-state social security» is formulated. The separation of non-state social security as an independent organizational and legal form of social protection is justified.

The relationship between the concepts of «type of social protection» and «type of non-state social security» is determined. A range of types of non-state social security has been identified.

The principles of non-state social security are identified and considered.

The concept of legal relations in non-state social security is formulated. Their legal properties are highlighted and considered. It has been established that during the period of martial law, social risks as grounds for non-state social security expand. A list of entities providing non-state social security has been formulated.

It is proposed to generally identify «vulnerable population groups» (individuals within them) as a recipient of non-state social security.

The scientific approach to the feasibility of including relations from non-state pension provision in the subject of social security law, rather than civil law, has been improved, primarily due to their goal – reducing the impact of social risk.

It is proposed to supplement the list of forms of charitable activity with such forms as philanthropy, volunteering, humanitarian activities, donation and transplantation activities, peacekeeping activities, and other forms not prohibited by law.

The dissertation proves the social security nature of social services provided on a contractual basis by representatives of the non-state sector, due to the extension of state social standards to the entities providing them. The need to strengthen interaction between the state and non-state sectors in the provision of social services is emphasized.

The theoretical provisions on the role of the employer in social protection have been improved through the prism of his participation in charitable activities (both in relation to his employees or their family members, and other persons), social entrepreneurship.

Attention is focused on the importance of the activities of local governments as subjects of social security legal relations, especially in conditions of martial law through the development and approval of city target programs, which are financed with their own funds or through the involvement of benefactors.

Other theoretical conclusions and proposals are formulated regarding the improvement of the current legislation on non-state social security and the practice of its application.

Keywords: *social protection, social security, non-state social security, forms of social protection, types of social protection, the right to non-state social security, principles of non-state social security, legal relations in non-state social security, non-state pension provision, charitable activities, volunteer activities, social services.*

Підписано до друку 12.08.2025
Формат 60х90/16. Ум-друк. арк. 1,9.
Наклад 100 прим. Зам. № 2509-02.

Видано і віддруковано в ПП «Фенікс»
(Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1044 від 17.09.02).
Україна, м. Одеса, 65009, вул. Зоопаркова, 25.
e-mail: fenix-izd@ukr.net

